

Державний комітет зв'язку та інформатизації України
Київський коледж зв'язку

СОЦІОЛОГІЯ

Методичні рекомендації до самостійної підготовки
студентів третього курсу всіх спеціальностей

Київ - 2002

Соціологія: Методичні рекомендації до самостійної підготовки студентів третього курсу всіх спеціальностей. - К.: НТЛ ККЗ, 2002. - 2 с.

Укладачі: Головка С.Г., к. іст. н.,

Зінчук Т.Г., голова циклової комісії
соціально-гуман. дисциплін.

Рецензент: Ситник С.В., к.політ.н.

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Метою запровадження курсу "Соціологія" в навчальний процес вищої школи є формування у студентів соціологічної культури та мислення, знань про соціальну дійсність, уміння адекватно сприймати та осмислювати соціальні процеси та явища, що відбуваються в суспільстві, а також враховувати соціальні чинники у реальному житті.

Соціологія відіграє важливу роль у поясненні логіки процесів соціального розвитку, здійсненні соціальних проектів, прогнозуванні суспільних явищ. Розуміння студентами основних соціологічних категорій, законів, теорій сприятиме не лише глибокому розумінню соціальної дійсності, а й підвищенню професійної компетентності, облаштуванню гармонічних стосунків "природа-людина-соціум". Зростання ваги самостійної роботи зумовлено сучасними тенденціями освіти, які передбачають розвиток творчої особистості студента і ставлять завдання формувати потребу в постійній самоосвіті; навчити, в першу чергу, студента вчитися.

Запропонований методичний посібник призначений для удосконалення процесу організації самостійної роботи студентів з соціології і має сприяти більш глибокому опануванню цієї навчальної дисципліни.

У посібнику наведено тематичний план самостійної підготовки студентів з предмету "Соціологія", короткі методичні вказівки з опрацювання конкретних тем та використання рекомендованої літератури.

Для вивчення навчальної дисципліни "Соціологія" заплановано 54 години, в тому числі:

аудиторні заняття _____ 34 (30) год.;
самостійна робота _____ 20 (24) год.

В кінці семестру проводиться залік.

Рекомендовано до друку методичною радою Київського коледжу зв'язку протокол № 5 від 4 січня 2002 р.

**ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
САМОСТІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ
з предмету "Соціологія"**

Тема 2. Основні етапи розвитку соціології

Питання для самостійного вивчення
"Емпірична соціологія Заходу ХХ ст."

№ п/п	Перелік тем і питань, що виносяться на самостійну роботу	К-сть годин
1.	Тема 2. Основні етапи розвитку соціології. Емпірична соціологія ХХ ст.	2
2.	Тема 5. Соціологія особистості. Духовна структура особистості.	2
3.	Тема 7. Соціологія молоді. Самовизначення молоді.	2
4.	Тема 8. Етносоціологія. Етнічні формування в історії людства.	2
5.	Тема 12. Гендерна соціологія.	2
6.	Тема 13. Соціологія конфлікту.	2
7.	Тема 14. Соціологія освіти та виховання.	2
8.	Тема 15. Соціологія релігії.	2
9.	Тема 16. Соціологія вільного часу.	2
10.	Тема 17. Соціологія громадської думки.	2
11.	Тема 19. Методи соціологічних досліджень (для техн. груп)	4
Усього:		20
Для техн. груп		24

План самостійного вивчення:

1. Чиказька школа.
2. Колумбійська школа.
3. Гарвардська школа.

Основні поняття:

емпірична соціологія, доктрина "людських стосунків", "гуманізація праці", стимули до праці

Методичні вказівки

Треба виходити з того, що емпірична соціологія набула самостійного значення на початку ХХ ст. Її становлення пов'язане із спробами подолання надмірного теоретизування, а також необхідністю розв'язання практичних завдань, спрямованих на управління соціальними процесами.

Питання 1. Початок розповсюдженню конкретно-соціологічних досліджень поклали представники Чиказької школи. Спочатку треба ознайомитись з працею Вільяма Томаса (1863-1947) і Флоріана Знанецького (1882-1958) під назвою "Польський селянин в Європі та Америці", в якій вони на основі аналізу 754 листів, щоденників і автобіографій розв'язують проблеми адаптації емігрантів до умов США, а також створюють технологію осіб в залежності від характеру їх пристосування до нового соціального середовища.

Далі необхідно розглянути дослідження Роберта Парка (1864-1944) і Ернста Берджеса (1886-1966), які зробили наступний крок у розвитку емпіричних досліджень у межах Чиказької школи. Вони розглядають зміни у співвідношенні сил між соціальними групами м. Чикаго, подають рекомендації щодо вдосконалення міського законодавства.

Питання 2. Необхідно ознайомитись з дослідженнями соціологів Колумбійського університету, які з 1950-х років стали лідерами в розвитку емпіричної соціології. Треба звернути увагу на відкриття ними універсальних закономірностей поведінки людини в суспільній організації, сування механізмів збереження стабільності суспільства, ролі особистості тощо.

Питання 3. Паралельно з дослідженнями Колумбійського університету емпіричні дослідження активно велись і в Гарвардському університеті — це так звана індустріальна соціологія та соціологія управління. особливе місце тут займають експерименти Елтона Мейо (1880-1949) та його учнів у компанії "Вестерн Електрик", які проводились протягом п'яти років і охопили понад 20 тис. робітників.

Необхідно ознайомитись з їх висновками, які лягли в основу теорії людських відносин". Їх суть зводиться до того, що головну роль у підвищенні ефективності виробництва відіграють не умови праці бітника, а людські стосунки всередині виробничих груп та між бітниками й адміністрацією підприємства. Ознайомтеся з рекомендаціями соціологів Гарвардського університету керівникам підприємств, які встановлення сприятливого соціально-психологічного клімату в трудовому колективі.

Підсумовуючи вивчений матеріал, акцнтуйте увагу на тому, що сучасна емпірична соціологія в центр досліджень ставить взаємозв'язок соціальної та економічної сторін виробництва.

Питання для самоперевірки

1. Яка різниця між теоретичною та емпіричною соціологією?
2. Назвіть основні етапи розвитку емпіричної соціології?
3. Які ви знаєте основні школи емпіричної соціології Заходу?
4. У чому відмінність принципів концепцій Ф.Тейлора і Е.Мейо?
5. Яка головна мета сучасної емпіричної соціології?

Теми рефератів

1. Основні етапи розвитку емпіричної соціології.
2. Е.Мейо — видатний соціолог ХХ ст.

Рекомендована література:

1. Американская социологическая мысль. Тексты. — М., 1994.
2. История социологии. — Минск, 1993.
3. История социологии в Западной Европе и США. — М., 1993.
4. Погорілій О. Соціологічна думка ХХ століття. Навчальний посібник. — К., 1996.
5. Современная американская социология. — М., 1994.
6. Соціологія: Курс лекцій /В.М.Піча, О.М.Семашко, Н.Й.Черниш та ін. — К., 1996.
7. Якуба Е.А. Социология. — Харьков, 1995.

Тема 5. Соціологія особистості

Питання для самостійного вивчення
"Духовна структура особистості"

План самостійного вивчення:

1. Потреби та інтереси.
2. Цінності і мотиви.
3. Соціальні норми і переконання.

Основні поняття:

індивід, індивідуальність, особистість, потреби, інтереси, цінності, мотиви, норми, переконання, звички, смаки, спеціалізація, адаптація, інтеріоризація

Методичні вказівки

Треба виходити з того, що особистість є універсальною єдиною системою, яка поєднує в собі пізнавальні, емоційні і поведінкові компоненти життєдіяльності, треба з'ясувати, які духовні утворення складають внутрішню структуру особистості.

Питання 1. Необхідно розглянути питання потреб та інтересів, які етермінують поведінку людини, стають внутрішніми стимулами її активності.

Потреба — це необхідність для людини того, що забезпечує її існування, а інтерес — це усвідомлення потреб у досягненні певних цілей.

Треба ознайомитися з теорією американського соціолога А. Маслоу (1908-1970), який дав класифікацію потреб людини, створив їх ієрархію у вигляді піраміди), в якій виділив базові та похідні потреби; уяснити, до потреби та інтереси є основою ціннісного ставлення людини до світу а мотивів її діяльності.

Питання 2. Треба розглянути поняття "цінності" і "мотиви" та їх роль к регуляторів соціальної поведінки.

Цінності — це загальноприйняті переконання щодо мети життя і заобів її досягнення. Треба підкреслити, що вони відіграють роль з'єднуальної ланки між поведінкою особистості та соціальних спільнот і успішства в цілому. Система цінностей, які прийняті особистістю, кладає ціннісні орієнтації, якими людина керується в житті при прийнятті певних рішень. Не всі люди дотримуються однакових цінностей. Треба задуматись над тим, як змінилися ціннісні орієнтації у зв'язку із трансформацією загальних соціальних умов в Україні.

Ставлення особистості до інтересів і цінностей характеризують мотиви. Необхідно з'ясувати зміст цього поняття, яке є одним з основних у соціології і характеризує людину, насамперед, як діючого суб'єкта, а також ознайомитися із класифікацією потреб (матеріальні і духовні; економічні та ідеологічні; домінуючі чи периферійні тощо).

Питання 3. Соціальні норми є похідними відмінностей, які ґрунтуються на них і являють собою загальновизнані зразки поведінки людей. обто норми — це правила поведінки, які відповідають цінностям певного суспільства. Треба з'ясувати, які є види норм (правові і моральні); к вони впливають на людей і якими шляхами досягається дотримання их норм (позитивних і негативних санкцій).

Питання для самоперевірки

1. Визначити зміст поняття "особистість".
2. Які складові визначають внутрішню духовну структуру особистості?
3. Які фактори визначають мотивацію поведінки особистості?
4. Які соціальні норми впливають на життєву позицію особистості?
5. Чи є у вашому оточенні люди, які не визнають офіційних норм поведінки?
6. Як, на вашу думку, треба сприймати девіантну поведінку?

Теми рефератів

1. Роль особистості в історії України.
2. Проблема особистості в історії соціологічної думки.
3. Виховання і самовиховання особистості.

Рекомендована література:

1. Соціологія. Посібник для студентів вищих навчальних закладів /За ред. В.Г. Городяненка. — К.: Академія, 1999. — С.139-156.
2. Феномен человека. Антология. — М., 1992.
3. Фромм Э. Душа человека. — М., 1992.
4. Хмелько В.Е. Социальная направленность личности. — К., 1988.

Тема 7. Соціологія молоді

Питання для самостійного вивчення
"Самовизначення молоді"

План самостійного вивчення:

1. Соціальне самовизначення молоді.
2. Політичне самовизначення молоді.
3. Економічне самовизначення молоді.

Основні поняття:

молодь, соціалізація, самовизначення, молодіжна політика

Методичні вказівки

У справі вироблення ефективної молодіжної політики важливу роль відіграє з'ясування суті і змісту процесів життєвого самовизначення молоді людини. Складний комплекс проблем, пов'язаний з цими процесами, досліджує соціологія молоді.

Питання 1. Треба виходити з того, що результати соціологічних досліджень свідчать про те, що нині молодь є однією з найбільш вразливих та безправних у соціально-економічному та правовому відношенні соціальних спільнот. Вона живе в умовах підвищеної соціальної напруги та психологічного дискомфорту. Треба ознайомитися з фактами зостання в Україні молодіжної злочинності, наркоманії, алкоголізму, проституції, які є наслідком такого становища. Також треба виділити основні тенденції, які нині характерні для соціального самовизначення молоді:

- невизначеність власного місця і ролі в побудові нового соціального ладу;
- руйнація традиційних форм соціалізації, заснованих на досить гострій визначеності життєвого шляху;
- розширення можливостей самостійного вибору життєвого шляху при зростанні особистої відповідальності;
- поява завищених соціальних вимог у зв'язку із порівнянням свого суспільного становища із становищем молоді у високорозвинутих країнах;
- посилення регіональних відмінностей у життєвому самовизначенні тощо.

Аналіз цих тенденцій показує необхідність зміцнення соціального статусу та захищеності молодого покоління в усіх сферах суспільного життя.

Питання 2. Необхідно акцентувати увагу на тому, що у повсякденно-у житті більшість молодих людей займає поки що пасивну позицію, але політична активність молоді зростає під час проведення виборів до органів влади. Це пов'язано з недовірою молоді до офіційних органів управління, де дуже мало їх ровесників. Посилюється тенденція до департизації молоді, нездатності заявити про свої потреби масовими конструктивними акціями.

Але важливо підкреслити, що, з іншого боку, зростає інтерес до суто молодіжних організацій та об'єднань, в яких відсутні бюрократично заформалізовані форми роботи.

Тому необхідна державна підтримка політичного самовизначення молоді і молодіжних політизованих утворень, які спрямовують свої зусилля на зміцнення Української держави, демократизацію та гуманізацію суспільства.

Питання 3. Слід підкреслити, що соціологічні дослідження свідчать про погіршення економічного стану молоді, значні труднощі в досягненні нею економічної самостійності та соціальному просуванні. Треба ознайомитися із статистичними даними, що свідчать про падіння життєвого рівня молоді, її вторинну зайнятість, зокрема в тіньовій економіці, що сприяє її декваліфікації; зростання психічної напруги, пов'язаної зі страхом втрати роботи, нерівність стартових позицій окремих груп молоді тощо.

Молодіжна політика в цій сфері повинна бути спрямована на вирішення даних проблем через розширення можливостей самостійного забезпечення молоддю власних потреб. Треба з'ясувати напрямки удосконалення законодавчої практики держави, її кредитної політики, спрямованої на допомогу у працевлаштуванні, профорієнтації та професійному рості молоді.

Вивчення цих питань сприятиме осмисленню власного місця і ролі в сучасному суспільстві.

Питання для самоперевірки

1. У чому полягає особливість сучасного становища молоді?
2. Які основні тенденції соціального самовизначення молоді?
3. Які ви знаєте про- і антисуспільні молодіжні об'єднання в Україні?
4. У складі яких політичних партій є молодіжні секції?
5. У чому проявляється приватизація життя переважної частини молоді?
6. Які диспропорції існують у структурі молодіжної зайнятості в різних регіонах України?
7. З чим пов'язана відсутність стимулів для продовження освіти молоді?
8. Які заходи сприяють розширенню можливостей професійного, кваліфікаційного, освітнього, наукового самостійного просування молоді?

1. Соціальний розвиток студентської молоді України.
2. Молодь країн Заходу: проблеми соціалізації.
3. Проблеми соціального захисту молоді в умовах зміни соціально-економічних відносин.
4. Участь молоді в політичних процесах в Україні.

Рекомендована література:

1. Соціологія. Посібник для студентів вищих навчальних закладів а ред. В.Г. Городяненка. — К.: Академія, 1999. — С.157-166.
2. Бебик В.М., Головатий М.Ф., Ребкало В.А. Політична культура часної молоді. — К., 1996.
3. Молодь України: стан, проблеми, шляхи розв'язання. — К., 1995.
4. Черниш Н. Соціологія. Курс лекцій. — Львів: Кальварія, 1996. — вип. 4. — С.25-48.
5. Декларація про загальні засади державної молодіжної політики в країні від 15 грудня 1992 року.
6. Закон України "Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні" від 5 лютого 1993 року.

Тема 8. Етносоціологія

Питання для самостійного вивчення
"Етнічні формування в історії людства"

План самостійного вивчення:

1. Рід.
2. Племя.
3. Народність.
4. Нація, народ.

етносоціологія, етнічна спільнота, рід, плем'я, народність, нація, род, національні інтереси, національна ідея

Треба виходити з того, що етносоціологія досліджує розвиток етнічних спільнот як соціальних суб'єктів, розглядає різні ступені їх соціальної зрілості. Отже, треба розглянути ієрархічні ступені сходження етносу на вершину свого розвитку.

Питання 1. Треба згадати процес зародження людства і характеристики суспільних відносин на найбільш ранніх етапах його розвитку, а головне, з'ясувати, чим соціальні відносини відрізняються від біологічних. Основним осередком первісного безкласового суспільства був рід, як найбільш рання форма спільності людей.

Треба розглянути характерні риси родів як спільностей людей, що пов'язані узами кровного споріднення і ведуть своє походження по материнській або батьківській лінії.

Питання 2. Треба з'ясувати, чому роди не могли існувати ізольовано, в які взаємні зв'язки вони вступали і чому об'єднувались у племена. Згадати матеріал з історії України, де йшлося про племена східних слов'ян (що були нашими предками), про їх побут, культуру, самовідданість, економічну діяльність.

Питання 3. Треба розглянути процеси поступового зародження класового суспільства, в якому кровні зв'язки втрачають силу в порівнянні із соціальними і племена об'єднуються в народності.

Акцентувати увагу на тому, що народність — це форма мовної, територіальної, економічної, культурної спільності людей, яка формується в процесі злиття різних племен в умовах переходу до класового суспільства. Розглянути приклади, як із східнослов'янських племен сформувалась давньоукраїнська народність, або з германських племен (швабів, баварців, алеманів) сформувалась німецька народність; чи з племен полян, віслян, мазовшан — польська народність тощо.

Питання 4. З усіх різновидів етнічних спільнот увагу соціологів найбільше привертають нації (які зберігають назву народності). Вони є продуктом новітніх часів, тобто тих модернізаційних змін, які відбулися в суспільстві в зв'язку з переходом до капіталізму. Треба згадати ці зміни — це урбанізація, тобто перехід від сільського до міського способу життя; від сільського господарства до промисловості; від множинності культур до універсальної культури. Засвоїти, що нація — це форма спільності людей, яка виникла шляхом об'єднання різних народностей

Тема 12. Гендерна соціологія

План самостійного вивчення:

1. Поняття гендеру.
2. Гендерний розподіл праці і влади.
3. Шляхи сприяння досягненню гендерної рівноваги.

Основні поняття:

гендер, гендерна рівновага, репродуктивний аспект, гендерні ролі, гендерна традиційність, гендерна свідомість

Методичні вказівки

Трєба виходити з необхідності ознайомитися з гендерним підходом у соціології, який є новим для нашого суспільства і досить поширеним на Заході, бо має безпосереднє відношення до функціонування всіх суспільних спільнот, починаючи з сім'ї.

Питання 1. Перш за все, потрібно з'ясувати суть "гендеру" як поняття про систему ролей та відносин між жінками і чоловіками, які визначаються не біологічними показниками, а соціальними, політичними і економічними контекстами. Тут треба акцентувати увагу на тому, що статеві характеристики людей визначаються біологічними чинниками. Але дане природою — не гучке. А соціальні гендерні ролі підвладні змінам і можуть трансформуватися. Вони формуються історією, ідеологією, культурою, релігією, економічним розвитком. Зверніть увагу на ті фактори, які впливають на утворення відповідної поведінки чоловіків та жінок.

Питання 2. Тут треба розглянути гендерну традиційність, що стосується дискримінації жінок у доступі до робочих місць, в оплаті праці, у фаховому вдосконаленні і просуванні по службі, в сім'ї тощо. І мати на увазі, що в Україні існує розрив в юридичній і фактичній рівноправності чоловіка і жінки. Тобто за Конституцією у нас все "О-кей", але навіть Верховна Рада на слуханнях "Про дотримання в Україні "Конвенції щодо недопущення дискримінації по відношенню до жінок" офіційно заявила відсутність рівноваги у владі, добробуті, забезпеченні справедливо-го розподілу праці між чоловіками і жінками і в сім'ї.

основі подолання феодальної роздробленості і становлення італістичних відносин.

Особливу увагу треба звернути на те, що виникнення націй має економічну основу — розвиток товарного виробництва, що викликає поглиблення поділу праці, міцних економічних зв'язків, формування єдиного ринку і зміцнює територіальну, мовну, культурну спільність людей, формування певних рис національного характеру і психології, виникнення спільних національних інтересів, спрямованих на збереження і розвиток своєї самобутності.

На закінчення ознайомитися з думкою багатьох соціологів, які вважають, що поняття "нація" сьогодні треба розуміти не як етнічне, а як громадянське утворення, як єдину політичну спільноту, всі представники якої, незалежно від їх етнопонаціональної та лінгвістичної приналежності, відомлюють себе як єдиний народ.

Питання для самоперевірки

1. Які є ієрархічні ступені соціального розвитку етносів? Характеризуйте їх основні риси.
2. Що означає термін "національність"?
3. Що означає термін "національна меншість"?
4. Що таке "національна ідея"?
5. Яка вища ступінь розвитку етносів?
6. Які політичні події сприяли консолідації нової української нації?

Теми рефератів

1. Національне відродження та його специфіка в Україні.
2. Основні тенденції етнопонаціонального розвитку сучасної України.
3. Основні фази національного відродження в Україні.

Рекомендована література

1. Етнопонаціональний розвиток України: Терміни, визначення, соналії. — К., 1993.
2. Сміт С. Національна ідентичність. — К., 1995.
3. Черниш Н. Проблема нації в українській соціологічній думці 20-х років ХХ ст. — Львів, 1996.

Питання 3. Треба розглянути основні напрямки державної політики України, яка повинна бути скерована на розширення і захист прав та інтересів жінок в усіх сферах життя. Необхідно підкреслити велику роль цілісних досліджень у виявленні протиріч, які існують у стосунках статей, і розробці рекомендацій для усунення дисбалансу соціальних ролей чоловіка і жінки, а також ознайомитись із основними напрямками сучасного ген-дерного аналізу. Докорінні зміни у цій сфері особливо важливі, тим більше, що в рамках нового погляду на процес розвитку людства рівність чоловіків та жінок визнана ООН ключовим елементом людського розвитку.

Питання для самоперевірки

1. У чому полягає суть поняття "гендер"?
2. Які фактори впливають на формування відповідної поведінки опчиків і дівчаток?
3. Які гендерні відносини помітно змінилися протягом часу, а які залишилися майже без змін?
4. Чи однаково трактують ролі чоловіка і жінки різні культури?
5. Які основні стереотипи гендерної свідомості у нашому суспільстві?
6. Які основні напрямки гендерних досліджень необхідно зважати?

Теми рефератів

1. Проблеми забезпечення рівних прав чоловіків і жінок в українському суспільстві.
 2. Становище жінок на ринку праці України.
- Рекомендована література:
1. Проблеми розвитку демократії та забезпечення рівних прав для чоловіків в Україні трансформаційного періоду. Збірник наукових доповідей. — К.: Столиця, 1997.
 2. Сучасні проблеми жінок на ринку праці та шляхи їх вирішення. Збірник наукових статей. — К.: Столиця, 1998.
 3. Національна тристороння конференція "Жінки на ринку праці України". — К., 1998.

Тема 13. Соціологія конфлікту

План самостійного вивчення:

1. Історія конфліктології та сучасні теорії конфлікту.
2. Визначення конфлікту. Види та типи конфлікту.
3. Структура та функції конфлікту.
4. Поняття соціального напруження. Засоби його вимірювання.

Основні поняття:

конфлікт, соціологія конфлікту, конфліктологія, структура конфлікту, біологічна теорія конфлікту, психологічна теорія конфлікту, соціологічна теорія конфлікту, функції соціального конфлікту, інституціональний конфлікт, інтергруповий конфлікт, інтрагруповий конфлікт, соціальне напруження

Методичні вказівки

Питання 1. Треба виходити з того, що тема конфлікту започаткована у соціології в XIX ст. у зв'язку з необхідністю з'ясувати причини диференціації в суспільстві. Розуміння конфлікту в тій чи іншій теорії залежало від належності соціолога до певної соціологічної школи. Необхідно врахувати, що соціологічні теорії конфлікту умовно поділяються на біологічні, психологічні та соціологічні.

Питання 2. Конфлікт — це, насамперед, зіткнення об'єктивних і суб'єктивних суперечностей. Приводом до нього завжди виступає або обмежений за своєю природою об'єкт, або непогодження з приводу засобів досягнення спільної мети. Треба врахувати, що в основу класифікації конфлікту покладено особливості суб'єкта конфлікту та специфіку сфер суспільства як об'єктивного середовища конфлікту.

Питання 3. Необхідно ознайомитися з такими елементами структури конфлікту, як суб'єкт конфлікту, об'єкт, ціль конфліктної поведінки, проблема, інцидент. Потрібно враховувати, що функціональне призначення конфлікту, як вважають більшість соціологів, не зводиться лише до фактора руйнування.

Питання 4. Соціальне напруження — стан громадської свідомості, який свідчить про незадоволення суспільства умовами життя в цілому, або окремими його сторонами. Треба розглянути такі етапи дослідження соціального напруження: визначення проблем, що викликають напруження; значення ставлення до них населення; діагностика стану готовності різних соціальних груп до певних дій. Крім методу анкетного опитування використовуються метод кількісного вимірювання соціального напруження.

Питання для самоперевірки

1. Назвіть основні школи і напрями конфліктології.
2. Охарактеризуйте сучасні теорії конфлікту.
3. Дайте визначення конфлікту та його функцій.
4. Назвіть види та типи конфлікту.
5. Які існують різновиди конфлікту у постсоціалістичному суспільстві?
6. Розкрийте зміст поняття "соціальне напруження".

Теми рефератів

1. Види та типи конфліктів в Україні.
2. Динаміка соціальних конфліктів.
3. Конфлікти в студентській групі.

Рекомендована література:

1. Бородкин Ф.М., Коряк Н.М. Внимание: конфликт. — М., 1980.
2. Запрудский Ю.Г. Социальный конфликт. — Ростов-на-Дону, 1992.
3. Молодь і проблеми конфлікту в період переходу до демократичного суспільства: у 2-х частинах. — Чернівці, 1994.

Тема 14. Соціологія освіти та виховання

План самостійного вивчення:

1. Предмет, об'єкт та структура соціології освіти.
2. Освіта як соціокультурний інститут.
3. Виховання як необхідний засіб соціалізації людини.
4. Самовиховання та його специфіка.

Основні поняття:

освіта, система освіти, соціальні функції освіти, освіта як соціокультурний інститут, гуманізація освіти, демократизація освіти, вимоги до освіти, перманентна освіта, виховання, самовиховання, саморозвиток, інтелектуальний розвиток, сім'я, об'єкт виховання

Методичні вказівки

Питання 1. Соціологія освіти — це спеціальна соціологічна теорія. Зверніть увагу на те, що існує декілька пояснень предмета соціології освіти. Але потрібно врахувати, що до предмета включають стан і динаміку соціокультурних процесів у галузі освіти; закони, принципи, механізми та технології навчання соціокультурній діяльності; взаємодію галузі освіти з іншими сферами суспільного життя, вплив освіти на цілісний гармонійний розвиток соціального суб'єкта. Об'єктом цієї галузі соціології є сфера освіти, а саме те соціальне середовище, де розгортається функціонування процесів освіти, діють певні суб'єкти у формі різноманітних навчальних занять з відповідною системою взаємодії людей.

Питання 2. Освіта як соціокультурний інститут відповідає за підготовку людей до повноцінного функціонування в суспільстві. Для того, щоб досягнути суті і специфіку системи освіти як соціального інституту, необхідно з'ясувати її специфічні риси.

Питання 3. Людина на рівні особистості формується в соціальному середовищі. Необхідно пам'ятати, що завдяки сімейному і шкільному вихованню в індивіда ще в дитячі роки формуються уявлення про правила поведінки, про добро і зло, справедливість і несправедливість, уявлення про моральні цінності. Виховання посідає важливе місце в системі соціальних зв'язків. У соціологічному плані виховання означає формування і розвиток особистості під впливом всієї сукупності об'єктивних і суб'єктивних факторів, з якими індивід знаходиться в контакті.

Питання 4. Вирішальним у соціалізації людини та формуванні її духовного світу є, безперечно, соціальне середовище з його суспільною програмою, специфічною функцією якої є формування і зміна людини в

потрібному для суспільства напрямі. Але громадянин будь-якого суспільства повинен бути не тільки споживачем соціального досвіду, а і його творцем. Слід пам'ятати, що самовиховання спрямоване на удосконалення духовного світу особи в сукупності її інтелектуальних, моральних, естетичних та інших якостей. Під час вивчення цього питання необхідно ясувати специфіку самовиховання.

Питання для самоперевірки

1. Що є предметом соціології освіти?
2. Розкрийте структуру соціології освіти.
3. Назвіть основні функції освіти.
4. Дайте визначення освіти як соціокультурного інституту.
5. Чи збігаються поняття "соціалізація" і "виховання"?
6. Розкрийте суть основних засобів виховної роботи в школі.
7. Які найважливіші принципи, засоби і форми виховної роботи сім'ї?
8. Що ви розумієте під самовихованням і в чому його специфіка?

Теми рефератів

1. Характеристика системи освіти в Україні.
2. Місце соціології освіти в системі соціологічного знання.
3. Основні принципи, засоби і форми виховної роботи серед молоді.
4. Виховання молоді в сім'ї і школі.

Рекомендована література:

1. Герасіна Л.М. Оновлення сучасної вищої школи в контексті обальних проблем освіти. — Харків, 1994.
2. Ковалёв А.Г. Личность воспитывает себя. — М., 1987.
3. Нечаев В.А. Социология образования. — М., 1992.
4. Саймон Б. Общество и образование. — М., 1989.
5. Сухомлинский В.А. Рождение гражданина. — М., 1974.
6. Харчев А.Г. Социология воспитания. — М., 1990.

Тема 15. Соціологія релігії

План самостійного вивчення:

1. Становлення соціології релігії як наукової дисципліни.
2. Предмет і об'єкт соціології релігії.
3. Релігія як соціальний інститут.
4. Релігійна ситуація в Україні.

Основні поняття:

релігія, соціологія релігії, функції релігії, види релігій, релігійні організації, сакралізація, секуляризація

Методичні вказівки

Питання 1. Соціологія релігії є галуззю соціології, а також однією з релігієзнавчих наук. Необхідно пам'ятати, що соціологію релігії як науку дисципліну треба розглядати в контексті соціологічного знання і в контексті інших наук про релігію, тобто треба визначити її роль і місце серед інших наук про релігію. Тому важливо з'ясувати, як виникла і розвивалася соціологія релігії, як вона пов'язана з головними напрямками суспільного розвитку.

Питання 2. Соціологія релігії вивчає взаємодію релігії та суспільства, її вплив на соціальну поведінку соціальних спільнот та індивідів. Особливу увагу треба звернути на те, що соціологія з'ясує, як утворюються та функціонують релігійні інститути; чому вони існують або припиняють своє існування; чому між релігійними групами виникають конфлікти. Об'єктом соціології релігії є релігія як соціальне явище, її виникнення, розвиток та місце в духовному житті суспільства.

Питання 3. Релігія є одним із найдавніших соціальних інститутів і має досить складну структуру. Треба розглянути основні елементи структури релігії: релігійна свідомість, релігійна діяльність, релігійні відносини і релігійні організації.

Питання 4. Сьогодні вплив релігії на свідомість мас у світі є досить значним. Необхідно з'ясувати значення понять "сакралізація" і "секуляризація", а також звернути увагу на те, яке з них найбільш поширене в Україні.

Питання для самоперевірки

1. У чому полягають особливості об'єкта і предмета соціології релігії?
2. Які завдання соціології релігії на сучасному етапі?
3. Назвіть функції релігії у суспільстві.
4. Які особливості релігійних конфліктів в Україні в 90-х рр. XX ст.?

Теми рефератів

1. Релігія в духовному світі людини.
2. Релігія як компонент культурної системи.
3. Повернення до релігії сучасної молоді: мода чи ідейні переконання.

Рекомендована література:

1. Байков Е.И. Религия и духовный мир человека: социологические очерки. — Саранск, 1972.
2. Рущенко І.П. Соціологія. Курс лекцій. — Харків, 1996.
3. Трофимов З.П. Гуманизм, релігія, свободомыслие. — М., 1992.

Тема 16. Соціологія вільного часу

План самостійного вивчення:

1. Предмет, основні напрями досліджень та категорії соціології вільного часу.
2. Зміст основних видів дозвілля.
3. Суперечності у сфері вільного часу та проблеми його регулювання організації.
4. Соціологічні методи дослідження вільного часу.

Основні поняття:

вільний час, соціальний час, робочий час, позаробочий час, починок, дозвілля, культура вільного часу, явища антикультури у сфері дозвілля, вільний час суспільства, вільний час соціальної групи, вільний час особи, соціальна цінність вільного часу

Методичні вказівки

Питання 1. Час людини складається з робочого часу та часу, який людина використовує на власний розсуд. Актуальним є аналіз проблем, пов'язаних з характером та масштабом особистих та суспільних потреб у вільному часі. Особлива увага приділяється дослідженню того, як особистість, суспільство використовують вільний час. Соціологія вільного часу виникла в США у 30-ті роки XX ст. Значно активізувалися дослідження вільного часу та його аспектів після Другої світової війни. Важливими категоріями соціології вільного часу, на які необхідно звернути увагу, є "структура" і "зміст".

Питання 2. Вільний час може бути охарактеризований як через кількість видів діяльності індивіда, так і через інтенсивність цієї діяльності. Дозвілля характеризується багатоманітністю видів занять, що свідчить про широкий діапазон інтересів та запитів людей. Необхідно розглянути три рівні культури використання вільного часу: високий, середній та низький.

Питання 3. Особливе місце в соціології вільного часу займає аналіз суперечностей, що виникають у процесі його освоєння. Треба з'ясувати, що суперечності безпосередньо пов'язані з величиною, структурою, змістом і місцем проведення вільного часу. Проблеми регулювання та організації вільного часу, на відміну від робочого часу, порівняно нові.

Питання 4. Зверніть увагу на те, що для дослідження вільного часу використовуються бюджетні дослідження, метод опитування, метод спостереження, хоча кожен з них має свої переваги та недоліки.

Питання для самоперевірки

1. Розкрийте зміст поняття "вільний час".
2. Чим різняться між собою поняття "відпочинок", "дозвілля", "більш піднесена діяльність"?
3. Назвіть основні типи використання людьми свого вільного часу.
4. Які ви знаєте суперечності у сфері вільного часу та шляхи їх подолання?

Теми рефератів

1. Тенденції і проблеми розвитку дозвільної і більш піднесеної діяльності студентської молоді.
2. Культура вільного часу.
3. Проблема вільного часу в західній соціології.

Рекомендована література:

1. Гордон Л.А., Клопов Э.В. Человек после работы. — М., 1972.
2. Минц Г.И. Свободное время: желаемое и действительное. — М., 1988.
3. Піча В.М. Вільний час: тенденції і проблеми розвитку. — К., 1992.
4. Піча В.М. Соціологія вільного часу. — Львів, 1994.

Тема 17. Соціологія громадської думки

План самостійного вивчення:

1. Предмет і об'єкт соціології громадської думки.
2. Джерела і специфіка формування громадської думки.
3. Структура, канали висловлювання та функції громадської думки.
4. Громадська думка та її використання в соціальному управлінні.

Основні поняття:

громадська думка, соціологія громадської думки, масова свідомість, об'єкт громадської думки, об'єкт громадської думки, опосередковані канали висловлювання громадської думки, прямі канали, спеціалізовані канали, функції громадської думки, соціальне управління

Методичні вказівки

Питання 1. Громадська думка — це одне з явищ суспільного життя. Яка є ефективним інструментом регулювання соціальних, економічних, політичних і духовних процесів.

Особливу увагу потрібно звернути на те, що соціологія громадської думки вивчає структуру, функції і закономірності функціонування громадської думки; використання громадської думки в соціальному управлінні, політичній, економічній, ідеологічній діяльності.

Питання 2. Треба відзначити, що формування громадської думки відбувається як стихійно, так і цілеспрямовано. У сучасних суспільствах громадська думка зазнає впливу багатьох соціальних інститутів: державних установ, засобів масової інформації тощо.

Питання 3. Необхідно врахувати, що структура громадської думки складається з суб'єкту громадської думки, об'єкту громадської думки, типів суджень та каналів висловлювання громадської думки. Канали висловлювання громадської думки поділяються на три групи: опосередковані, прямі, спеціалізовані. Треба розглянути функції громадської думки та з'ясувати їх зміст (директивна, спонукальна, консультативна, експресивна).

Питання 4. Використання громадської думки в процесі соціального управління базується на тому, що вона містить у собі один з різновидів соціальної інформації, необхідний для ефективного управління суспільством. Необхідно звернути увагу на те, що громадська думка може бути використана у багатьох сферах життєдіяльності суспільства. Серед них соціальні, економічні, політичні та духовні процеси і відносини.

Питання для самоперевірки

1. У чому сутність громадської думки як соціального інституту?
2. Назвіть функції громадської думки.
3. Від чого залежить структура громадської думки?
4. Які основні джерела формування громадської думки?

Теми рефератів

1. Соціологічні методи вивчення громадської думки.
2. Критерії соціальної зрілості громадської думки.

Рекомендована література:

1. Общественное мнение и власть: механизм взаимодействия. — К.: Наук. думка, 1993.
2. Тощенко Ж.Т. Социология. Общий курс. — М.: Прометей, 1998.
3. Социология. Посібник для студентів вищ. навч. закл./ За ред. В.Г. Городяненка. — К.: Академія, 1999.

Тема 19. Методи соціологічних досліджень

План самостійного вивчення:

1. Проведення опитування шляхом анкетування.
2. Розробка анкети.
3. Аналіз результатів анкетування..

Основні поняття:

опитування, етапи анкетного опитування, анкета, види анкетування, способи розповсюдження анкет, запитання анкети, види запитань, відкриті запитання, закриті запитання, закриті альтернативні та закриті альтернативні запитання, напівзакриті запитання, методи і засоби обробки первинної соціологічної інформації, звіт

Методичні вказівки

Треба виходити з того, що анкетування — це один з найпоширеніших видів опитування. Його основним інструментом є анкета або питальник, які повинні бути зрозумілими для респондента.

Питання 1. Необхідно врахувати, що опитування шляхом анкетування складається з декількох послідовних етапів. Це, насамперед, підготовчий етап, що включає розробку програми опитування, плану роботи, складання і розмноження анкети, підготовка інструкцій для анкетера і респондента. Після цього відбувається процес анкетування, що завершується обробкою та аналізом зібраної інформації, оформленням звіту.

Питання 2. Особливу увагу необхідно звернути на основні вимоги щодо розробки анкети-питальника. Насамперед, треба врахувати всі складові анкети (титульний аркуш, вступ, блоки простих, складних і заключних запитань, соціально-демографічна частина). Запитання анкети повинні бути зрозумілими для респондента і не допускати двозначності. В анкеті можна використовувати запитання різних видів, а саме: відкриті, напів-закриті, закриті та ін. Запитання анкети повинні забезпечити одержання інформації з обраної проблеми дослідження. Важливо усвідомити, що розробка анкети-питальника — це досить складний процес, від якого залежать якість первинної соціологічної інформації та результати дослідження.

Питання 3. Треба відзначити, що одержана інформація після проведення опитування підлягає узагальненню і аналізу за допомогою спеціальних методів та засобів обробки первинної соціологічної інформації. Підсумковим документом дослідження виступає звіт з обґрунтованими висновками і пропозиціями.

Питання для самоперевірки

1. Назвіть основні вимоги до анкетування.
2. Охарактеризуйте переваги і недоліки анкетування як методу збирання соціологічної інформації.
3. Назвіть основні елементи структури анкети.
4. Сформулюйте проблему, мету і завдання конкретного соціологічного дослідження.
5. За наведеним зразком розробіть анкету з довільно обраної проблеми.

Проблеми дослідження

1. Молодь і наркотики.
2. Політична ситуація в Україні.
3. Релігійне питання в Україні.
4. Освіта у житті сучасної людини.

Рекомендована література

1. Бутенко И.А. Анкетный опрос как общение социолога с спондентом. — М., 1990.
2. Гражданников Е.Д. Методика и техника социологических исследований. — Новосибирск, 1990.
3. Как провести социологическое исследование. — М.: Политиздат, 1993.
4. Капитонов Э.А. Социология XX века: история и технология. — Ростов-на-Дону, 1996.
5. Овсянников В.Г. Методология и методика в социологическом исследовании. — Л., 1991.
6. Паніна Н.В. Технологія соціологічного дослідження. — К.: укова думка, 1996.
7. Піча В.М., Вовканич С.Й., Маковецький В.М. Як підготувати, провести і узагальнити результати соціологічних досліджень. — Львів, 1996.
8. Соціологія. Посібник для студентів вищих навч. закладів /За ред. Гордяненка. — К.: Академія, 1999.
9. Ядов В.А. Социологическое исследование: методология, программа, методы. — Саратов, 1995.

ЗРАЗОК АНКЕТИ

соціологічного дослідження

1. ТИТУЛЬНИЙ АРКУШ

АНКЕТА

"МОЛОДЬ І ШКІДЛИВІ ЗВИЧКИ"

2. ВСТУП

ШАНОВНІ СТУДЕНТИ!

Просимо Вас взяти участь у дослідженні проблеми поширення шкідливих звичок серед молоді. Результати цього дослідження будуть використані для вибору ефективних напрямків подолання шкідливих звичок серед молоді та пропаганди здорового способу життя.

Дослідження проводять студенти Київського коледжу зв'язку.

При заповненні анкети просимо уважно прочитати всі варіанти відповідей на кожне питання і вибрати ті з них, що збігаються з Вашою точкою зору, або дописати свої варіанти відповідей.

Анкета анонімна.

Щиро дякуємо Вам за участь і співробітництво!

3 ОСНОВНА ЧАСТИНА

I. Які звички Ви вважаєте шкідливими?

1. Паління.
2. Наркоманія.
3. Надмірне вживання алкоголю.
4. Невпорядковане ставеве життя.
5. Інше

II. Чи вважаєте Ви, що людина може легко позбутися шкідливих звичок за власним бажанням?

1. Так.
2. Ні.
3. Невпевнений (а).

III. На схильність людини до шкідливих звичок впливають:

1. Умови проживання та матеріальне становище.
2. Поведінка друзів.
3. Засоби масової інформації.
4. Недостатня поінформованість про можливі наслідки.
5. Ваш варіант _____

IV. Вкажіть, які шкідливі звички Ви маєте? _____

V. Чи впливають, на Вашу думку, шкідливі звички на успішність навчання?

1. Зовсім не впливають.
2. Впливають.
3. Значно впливають.
4. Ваш варіант _____

VI. Чи потрібно, на Вашу думку, проводити роз'яснювальну роботу серед молоді і пропагувати здоровий спосіб життя?

1. Обов'язково потрібно.
2. Потрібно, бо це допоможе іншим уникнути шкідливих звичок.
3. Це марна справа.
4. Ваш варіант _____

VII. Пригадайте, будь ласка, хто із зазначених людей найбільше вплинув на появу у Вас шкідливих звичок?

1. Батьки.
2. Брат /сестра.
3. Інші родичі.
4. Друзі.
5. Знайомі.
6. Вчителі /викладачі.
7. Ваш варіант _____

4. СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНА ЧАСТИНА ("ПАСПОРТИЧКА")

Для статистичної обробки інформації просимо Вас вказати деякі дані про себе:

VIII. Ваша стать: 1) Ж; 2) Ч.

IX. Вік: _____ років.

X. Громадянство _____

XI. Ваша освіта:

1. Неповна середня.
2. Середня.
3. Середня спеціальна.
4. Незакінчена вища.
5. Вища.

XII. На якому курсі Ви навчаєтесь? _____

XIII. Ваші житлові умови:

1. Живу в гуртожитку.
2. Наймаю квартиру.
3. Живу у власному будинку.
4. Живу у власній квартирі.
5. Ваш варіант _____

XIV. Ваш сімейний стан:

1. Одружений (на).
2. Неодружений (на).
3. Розлучений (на).

XV. Чи маєте Ви дітей:

1. Так.
2. Ні.

Скільки _____

XVI. За рахунок яких коштів живе:

1. Стипендія.
2. Додатковий заробіток.
3. Кошти батьків.
4. Інше _____

Щиро дякуємо Вам за участь у дослідженні!

Навчальне видання

Відповідальний за випуск В.С.Шмагко

Наклад 50 прим.
Зам. № 1710/1.

Підприємство "VІP"

01021, Київ, пров. І. Мар'яненка, 13
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
№ 68 від 29 травня 2000 р.